

Kina efter "de fyra"

Bo Gustafsson

"Det som skapat tveksamhet är ytterst Lin Biao-affären."

Ur *Ord och bild* 5-6 1977

[*Mer om den svenska maoismens utveckling, se lästipsen efter artikeln*]

Bo Gustafsson är ekonom-historiker i Uppsala och medlem i SKP. Han har bl.a. gett ut "Från kolonialism till socialism" (1963). "De norrländska sågverksarbetarna 1890-1914" och "Marxism och revisionism" (1970).

Det är utomordentligt svårt att ge ett välgrundat svar på frågan. För det första därför att så kort tid förflutit sedan "de fyra" störtades (den 7 oktober 1976, uteslutningen ur partiet kom vid CK-mötet 16-21 juli i år). För det andra därför att en vetenskaplig bedömning kräver att man bott i Kina en längre tid och haft nära tillgång till de relevanta informationerna. Därför bör man vara försiktig i bedömningarna. De mycket självsäkra omdömen som fällts av vissa personer säger mer om vederbörandes vilja att tro än om den faktiska verkligheten.

Det som skapat tveksamheten är ytterst Lin Biao-affären. Alla Kinavänner betraktade det som en självklarhet att Lin Biao var Maos "nära vapenbroder". Han stod ju i ledningen för kulturrevolutionen och 9:e partikongressen 1969 utsåg honom till Maos efterföljare. Men redan när 9:e partikongressen beslöt att skriva in i stadgarna, att Lin Biao skulle efterträda Mao var det många som skakade på huvudet. De resonerade ungefär som Zhou Enlai lär ha gjort i en rapport till Kinas kommunistiska partis centralkommitté:

Insättandet av Lins namn som Maos efterföljare i partistadgarna 1969 har väckt löje hos nationer och broderpartier i världen . . . Nionde kongressens partistadgar hade en påtaglig feodal färgning; och om efterföljaren också skrivs in i grundlagen kommer det att förse anti-kinesiska och anti-kommunistiska element med ännu fler argument.

Samtidigt som många tyckte, att något var sjukt var det många som förklarade händelsen med att klasskampen i Kina var så skarp och läget så labilt att man var tvungen att tillgripa extraordinära åtgärder. Dessutom — sade en del — var ju alla övriga vice-ordföranden så gamla att ingen annan än Lin Biao kunde komma ifråga.

Så kom Lin Biaos statskupp i september 1971. Det visade sig, att Lin Biao planerade att mörda Mao och partiledningen och upprätta en militärdiktatur i Kina. De källor som framkommit sen dess ger belägg för att det förhöll sig på det sättet.*

Men hur kunde det ske? Visserligen vet vi nu, att t.ex. Mao själv hyste viss misstro mot Lin Biao redan under kulturrevolutionen. Likaså att 9:e partikongressen var packad med Lin Biao-anhängare, vilket förklaras dels av Lins och Befrielsearméns insatser i kulturrevolutionen och dels av att partiorganisationerna ännu inte var återuppbyggda. Majoriteten av de 1 512 delegaterna på nionde kongressen var inte vald av partiets grundorganisationer utan hade "valts demokratiskt" av partiledningen "i samråd" med revolutionskommittéer och andra basorganisationer. Det är också utan vidare klart, att i ett nyblivet socialistiskt land kommer kontrarevolutionärer att göra stora, långvariga och skickligt genomförda ansträngningar för att ta makten. Människor förändras också. Började inte Mussolini som socialist?

* Bo G preciserar inte vilka "belägg" som han har för påståendet att Lin Biao planerade att mörda "Mao och partiledningen". Med tanke på det kinesiska kommunistpartiets meritlista när det gäller att svartmåla sådana som hamnat i onåd så finns det anledning att ta de kinesiska anklagelserna med en nypa salt. —MF

Det ligger åtskilligt i alla dessa argument. Faktum kvarstår dock, att Lin Biao-affären blev en chock för folk både i och utanför Kina. Den skapade stor osäkerhet. Hur ska man ställa sig om det blir en ny, omvälvande personförändring i ledningen? Hur ska vi veta vem som representerar vad? Vi kan tydligen inte utgå från vad de säger? Slutsatsen blev: man måste gå efter fakta och handlingar. Men hur fastställa detta, om man själv inte lever i det stora landet? Det finns alltså skäl till att många velat avvakta med ett ställningstagande till ”de fyras fall”. Det som talat för det är bl.a. följande:

1. De fyra tog på sin tid upp en djärv och modig kamp mot Liu Shaoqis förborgerligade och byråkratiserade politik. Jiang Qing, Zhang Chunqiao och Yao Wenyuan genom den politiska kulturkritiken av Wu Han och Wang Hungwen i textilfabrik nr 17 i Shanghai, kulturrevolutionens ”eldstad”.

2. De ingick i den kulturrevolutionära grupp som tillhörde ledningen för kulturrevolutionen. De tog ställning mot den ultra-”vänster” (16 maj-rörelsen), som försökte störta Zhou Enlai. Det förefaller dock som om Jiang Qing (liksom den senare störtade Lin Biao-anhängaren Chen Pota) i viss utsträckning var komprometterad, ty hon försvann för lång tid från sin framträdande position och invaldes inte heller 1969 i politbyråns verkställande utskott.

3. Yao Wenyuan och Zhang Chunqiao publicerade 1975 två viktiga teoretiska inlägg (”Om Lin Biao-klickens sociala grundvalar” respektive ”Om att utöva allsidig diktatur över bourgeoisin”), som förklarade Lin Biao-affären med att ett socialistiskt land producerar en ny bourgeoisie, emedan det socialistiska övergångssamhället (mellan kapitalism och kommunism) nödvändigtvis i viss utsträckning måste slå vakt om den borgerliga rätten (t.ex. lön efter prestation). Det var en tanke, som redan Lenin framfört i ”Staten och revolutionen” men som förblivit outvecklad. Rätt tillämpad var denna teori ett viktigt politiskt vapen. Men orätt tillämpad kunde den också användas som ett slagträ mot varje högt uppsatt partifunktionär. Den var en utläggning av Maos tes: ”Ni gör socialistisk revolution och ändock vet vi inte var bourgeoisin är. Den är mitt i det kommunistiska partiet — de vid makten som går den kapitalistiska vägen. Kapitalistfararna är fortfarande på den kapitalistiska vägen”. Men vilka vägar bar till kapitalismen? Därom kunde man tvista.

4. Även om Mao var kritisk mot ”de fyra”, som han kritiserade för ensidighet, metafysik, gängbildning m.m., så satt ”de fyra” kvar vid makten, så länge han levde. Om han betraktat dem som kontra-revolutionärer, borde han inte ha varit angelägen att med utnyttjande av sin obestridda prestige ha avlägsnat dem från makten, *innan* han dog? Om t.ex. Jiang Qing var kontrarevolutionär, så var hon ju i sin egenskap av Maos änka en tidsinställd politisk bomb? Men i stället är det så, att ”de fyra” faller först *efter* Maos död. Är det ett tecken på att de stod för samma politik? Eller ska det tolkas så, att Mao i deras liksom i Lin Biaos fall väntade i det längsta i hopp om en ”omvändelse” och därför avstod från att ingripa? Eller var det så, att de själva öppet vågade träda fram med kontrarevolutionära försök först sedan Mao var borta? För den senare tolkningen talar bl.a. den anklagelse som riktats mot ”de fyra” för att ha förberett väpnad revolt och t.o.m. politiska mord strax efter Maos död. Zhang Chunqiao skall ha författat en plan, i vilken det talas om att ”döda människor” och ”undertrycka oppositionen” och en mobiliseringsorder skall ha utgått till Shanghai med en uppmaning om att ”stå redo för krig”. Men kunde de på allvar ha räknat med att erövra makten i Kina enbart med hjälp av miliser i Shanghai?

Det har sagts, att ”de fyra” inte hade något större stöd i Kina. För det talar — har man sagt att de eliminerades så snabbt och smärtfritt, t.o.m. i Shanghai. Men detta kan ju också vara ett tecken på motståndarnas effektivitet. Andra fakta talar för att de varit ganska starka: för det första styrkan i den kampanj mot dem som förts och förs. För det andra att militära styrkor använts mot deras anhängare i provinserna. För det tredje det faktum, att på det CK-möte i april 1976, där Hua Guofeng på Maos förslag valdes till förste vice partiordförande (en helt

ny post) och premiärminister, så avsattes också Deng Xiaoping från alla poster i och utom partiet. T.o.m. i sitt minnestal vid Maos död fördömde Hua Guofeng Deng Xiaoping som en kontrarevolutionär revisionist vid tre tillfällen samtidigt som han fördömde Liu Shaoqi och Lin Biao. Detta var uppenbarligen inte hans egen mening utan en mening som han tvingades ha och yttra. Ty på CK-mötet i juli i år återinsattes Deng både i CK, politbyrån, politbyråns verkställande utskott och som vice-ordförande i CK, vice-ordförande i CK:s militärkommision, vice premiärminister och t.o.m. som arméchef.

6. Just Deng Xiaopings come-back som en följd av ”de fyras” fall är intressant. Deng var tidigare svårt komprometterad på grund av sin allians med Liu Shaoqi men utstöttes aldrig ur partiet. Efter Lin Biaos fall kom han tillbaka, uppenbarligen med Zhou Enlais stöd. Huruvida han hade Maos stöd är ovisst. Maos uttalanden om honom är mycket kritiska. Under kulturrevolutionen beklagade sig Mao över att Deng på sju år aldrig avgett en rapport från parti-sekretariatet. Mao hävdade också, att Deng aldrig varit ens marxist utan endast borgerlig demokrat. Och Dengs yttrande om att han struntade i om katten (dvs. politiken) var svart eller vit bara den var bra på att fånga råttor var lite väl pragmatiskt. Ett yttrande av Mao om Deng som ”de fyra” och deras anhängare ofta anförde var detta:

Denna person förstår inte klasskampen; han har aldrig hänvisat till denna strategiska länk. Och hans tema om 'vit katt, svart katt' gör ingen åtskillnad på marxism och imperialism.

Var det en tillfällighet att det var Deng som signerade teorin om ”de tre världarna” som uppenbarligen är mycket slående och riktig men som ensidigt uttolkad och utnyttjad kan leda till att man slätar över klassmotsättningarna både i ”andra” och — framför allt — ”tredje” världen? I varje fall kan man förstå att en del Kina-vänner ställt sig tveksamma till innebörden av ”de fyras” fall, om det lett till att en person som var starkt lierad med Liu Shaoqi, aldrig varit marxist, aldrig förstått klasskampen och inte drar en skiljelinje mellan imperialism och marxism återkommit i ledande ställning. Men är det kanske så att också Deng Xiaoping genomgått en metamorfos? Eller var Mao orättvis i sin bedömning? Det finns många frågetecken att räta ut.

Men det är också fullt möjligt, att den version av sammanhangen som KKP framhäver är kärnpunkten. Det är mycket möjligt att ”de fyra” var eller utvecklades till politiska äventyrare och kuppmakare. ”De fyra” anklagades för att skapa splittring i partiet och landet, urskillningslöst ha angripit partimedlemmar för att ha varit ”borgare”, hållit tillbaka den vetenskapliga och kulturella utvecklingen och skapat ekonomiskt kaos i landet. Det *är* möjligt. Kulturrevolutionen och Lin Biao-affären åstadkom *bl.a.* osäkerhet och anarki. Vad Kina behövt de senaste åren är framför allt stabilisering och ordnat ekonomiskt och politiskt arbete. Visserligen har inte Kina ekonomiskt stått stilla. Men utvecklingstakten har inte heller varit imponerande hög. Kina är ett fattigt land och för att höja levnadsstandarden krävs en omfattande och snabb mekanisering av jordbruket, främst av jordarna utanför de högproduktiva floddalarna, som utnyttjades starkt under 60-talet. Och mekanisering av jordbruket kräver i sin tur en förnyad satsning på industrin.

Om man ser på den politik som betonas efter ”de fyras” fall så finner man ett mönster. 1) Mekanisering av jordbruket, 2) Utveckling av industrin med tonvikt på stålindustrin, 3) Industrialisering av Kinas fortfarande eftersläpande inlands-provins, 4) Modernisering av försvaret, 5) Förbättrad organisation och ledning av företagen, 6) Nedskärning av improduktiv personal i företagen, 7) Ekonomiska masskampanjer och ökad ekonomisk tävlan, 8) Bättre hushållning med resurserna, 9) Satsning på modern vetenskap och teknologi.

Man får intrycket att KKP nu avslutat den period av ständig revolution, omprövning och delvis anarki som kulturrevolutionen inledde 1966 och som förlängdes genom Lin Biao-affären. Nu börjar en period präglad av reorganisation, stabilisering och ekonomiskt uppbygge inriktad på att förvandla Kina till ett ekonomiskt, teknologiskt och vetenskapligt alltigenom mo-

dernt samhälle omkring år 2 000. Allt detta också mot bakgrunden av ett annalkande tredje världskrig, som bedöms som osäkert enbart med hänsyn till tidpunkten för dess utbrott. Tankarna leds tillbaka till Sovjetunionen i början av 30-talet, när Stalin satte igång industrialiseringen och kollektiviseringen av jordbruket, bl.a. med motiveringen, att landet endast hade tio år på sig. Nu hänvisas också i artiklar från Kina till Lenins (något problematiska) formel: ”Kommunism är sovjetmakt plus elektrifiering av hela landet” (Chung Ko i *Peking Review* nr 27, 1/7 1977). Likaså till Stalins (ännu mer problematiska) formel: ”Kadrerna är den avgörande faktorn, så snart den politiska linjen har bestämts” (Lin Qinran i samma nummer). Visserligen betonas fortfarande politikens vikt. Men politikens främsta uppgift är nu att utveckla produktivkrafterna, teknologin och försvaret. I det läget träder en praktiskt inriktad, tidigare relativt okänd funktionär fram i ledningen, organisatoriskt skicklig, handlingskraftig: Hua Guofeng. Han hade uppenbarligen Maos stöd. Kanske förkroppsligar han det kinesiska folkets samhälleliga och politiska behov i det nuvarande läget. Så länge det inte finns säkra bevis för motsatsen kan jag inte se att det finns någon möjlighet att vederlägga denna tolkning. Men även i det fallet bör man nog ha i åtanke, att en i och för sig riktig tendens alltid bär inom sig fröet till sin motsats.

Lästips – om maoismens kris i Sverige

Bo Gustafsson: [Debatt: Kampen mot nazismen i Tyskland](#) (debatt från 1974-76)

[Som helhet är SKP ett parti som går på tomgång](#) (intervju 1978)

[SKP 1980-84, ett parti i kris](#) (dokumentsamling, KFML-SKP:s utveckling åren 1980-84)

[Maoister om ”m-l-rörelsens” undergång](#)